

פתיחה

בשמחת תורה בעקבות מנהג בבל, נוהגים לסיים את התורה ולרקוד איתה מספר הקפות. לכאורה, במהלך כל ההקפות צריך לעמוד וכפי שכותבת הגמרא במסכת קידושין (לג ע"ב), שאם לפני זקן יש לקום, קל וחומר שיש לקום מפני התורה. אף על פי כן, רבים נוהגים לשבת בזמן ההקפות, ונתנו הפוסקים מספר לימודי זכות למעשה זה:

א. **ערוך השולחן** (יו"ד רפב, ב) כתב, שכאשר הספר תורה עומד בין ההקפות, הוא נמצא במקומו, ואז אין חובה לעמוד כפי שאין חובה לעמוד כשהספר על הבימה. **הגרש"ז אויערבך** (הליכות שלמה, ט, יב) הרחיב את ההיתר וכתב, שבזמן ההקפות כל בית הכנסת נחשב כמקום הספר, ומשום כך גם בזמן ההקפות ממש מותר לשבת, וכן כתב בשו"ת **בצל החכמה** (ה, קלט), ובלשונו:

"עוד הרהרתי לומר, דדווקא במוליך ספר תורה להגיעו לאיזה מקום מיוחד, צריכין לעמוד מפניו כל זמן שזה מוליכו עד שיגיעו למקומו, אבל במסתובב עמו סחור סחור ואינו מתרחק ממקום הסיבוב כלל - נחשב כל שטח הסיבוב כמקומו. ומתורצת גם בזה מנהגם של אלה המתיישבים אחר שהתעייפו מהריקודים, בעת ההקפות בשמחת תורה."

ב. אפשרות נוספת להקל הביא בשו"ת **פרי אליהו** (ג, כד) שכתב, שאם יש מעגל של רוקדים שאין בין רוקד לרוקד שלושה טפחים, מעגל האנשים יוצר מחיצה בין היושבים לבין ספר התורה ואין חובה לעמוד, וכפי שאין חובה לעמוד כאשר ארון הקודש פתוח, מכיוון שספר התורה נמצא ברשות אחרת (אם כי רבים נוהגים לעמוד).

במהלך שמחת תורה, נוהגים שכל הנמצאים בבית הכנסת עולים לתורה כדי לכבדה. כמו כן, נוהגים להעלות 'חתן תורה', ומיד לאחר מכן את 'חתן בראשית', כדי להראות שמיד לאחר שמסיימים את ספר הדברים והתורה - כבר רוצים להתחיל את הספר הבא. בעקבות כך נעסוק השבוע בשאלה, האם גם נשים יכולות לתורה.

הכל עולין

האם מותר לאשה לעלות לתורה? מדברי הגמרא במגילה (כג ע"א) משמע שכן. הגמרא כותבת, שכאשר קוראים בתורה מותר להעלות אשה או קטן, ורק בגלל פרט טכני של כבוד הציבור אין להעלות. אמנם, יש קושי בפירוש זה, שהרי הגמרא במסכת ראש השנה (כט ע"א) כותבת שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, ולכאורה קריאת התורה הבאה מזמן לזמן נחשבת מצווה כזו:

א. **המגן אברהם** (רפב, ו) למד מברייטא זו ומדברי מסכת סופרים (יח, ה), שאכן נשים חייבות בקריאת התורה. מצווה זו אינה נחשבת מצווה שהזמן גרמא, בגלל שהשוותה למצוות הקהל בה הנשים חייבות. גם **החיד"א** (שם, ז) צעד בדרך זו והביא ראייה לדבריו מדברי הטור, שמוסיפים עליה בראש חודש כי הנשים בטלות בו ממלאכה, משמע שהן שייכות לקריאה, ובלשונו:

"ויש קצת ראייה דהנשים חייבות בשמיעת קריאת ספר תורה על דרך מצוות הקהל, ממה שכתב הטור ריש הלכות ראש חודש, דמוסיפין עולה בספר תורה בראש חודש, מפני שאין בו ביטול מלאכה לנשים. משמע דיש להם שייכות בשמיעת קריאת התורה."

ב. רוב הפוסקים וביניהם **הרב משה פיינשטיין** (אג"מ או"ח א, כח) ו**הרב עובדיה** (שיעורי הרב עובדיה א - נב), לא קיבלו את עמדת המגן אברהם שנשים חייבות בקריאת התורה, וכדי לתרץ את הקושיה כיצד נשים יכולות לעלות לתורה, למרות שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא, השתמשו בדברי **הרמב"ן** (מלחמות מגילה ג ע"א) **הר"ן** (יג ע"ב בדה"ר) ועוד מספר ראשונים.

הרמב"ן כתב, שכאשר חייבו חכמים לקרוא בתורה, הם לא תיקנו חובה זו על כל יחיד ויחיד באופן אישי, אלא על כלל הציבור. לקביעה זו יש מספר השלכות, אחת מהן היא שגם אשה יכולה לקרוא בתורה, כיוון שאין זה משנה אם אדם שאינו בר חיוב קורא בתורה - העיקר שבסופו של דבר הציבור שומע את דברי התורה, ובלשון הרב עובדיה (שם):

"והטעם שיכולה לעלות אף שאינה מחויבת, אף דקיימא לן דכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתם, והרי אינה מחויבת - כיצד תוציא את הרבים. התשובה לכך, עיקר קריאת התורה היא שידעו ויבינו וישמעו את התורה, ואין נפקא מינה מי קורא, דאף שהיא אשה או קטן יכולים לקרוא ולהוציא את הרבים, דסוף סוף כולם שומעים התורה ולומדים."

מדוע לפי שיטה זו, האשה יכולה לברך לפני הקריאה ואין זה נחשב ברכה לבטלה? **הרא"ש** (ברכות ז, כ) עמד על קושיה זו ותירץ בשם רבינו תם, שהברכות לפני קריאת התורה אינן ברכות המצוות, ולכן יש מקום לומר שהאשה לא תוכל לברך כי היא לא מצווה, אלא אלו ברכות שנתקנו לכבוד התורה (ומאותה הסיבה מברכים ברכת 'אשר בחר בנו', ולא 'וציונו לעסוק בדברי תורה').

שבעה או שלושה

יוצא למעשה, מעיקר הדין אין מניעה שאשה תקרא בתורה. כאשר הברייטא כתבה שהן עולות לתורה, היא כתבה שהן עולות למניין שבעה, כלומר במקרה בו עולים שבעה אנשים לתורה וכמו בשבת. נחלקו הפוסקים, האם גם למניין שלושה כמו ביום חול, ארבע כמו בראש חודש, וחמישה כמו ביום טוב הן גם יכולות לעלות לתורה:

א. **המגן אברהם** (רפב, ג) כתב, שכוונת הברייטא לומר שאכן דווקא למניין שבעה נשים יכולות לעלות, וכן הביא הבית יוסף (ס' קלה) בשם **הרוקח**. טעם הדבר ככל הנראה, שהשלושה הראשונים מהווים את עיקר הקריאה, ולכן לא רצו להעלות מי שמעיקר הדין פטור מקריאתה. ב. **רבינו ירוחם** (בית יוסף שם) חלק וכתב, שגם למניין שלושה אפשר להעלות נשים¹.

¹ למרות שמפשט לשון המשנה משמע, שאפשר להעלות רק נשים או קטנים לתורה במניין בו מצויים גברים, ראשונים רבים וביניהם **המהר"ם** (ס' זמ) ו**הריב"ש** (ס' שכו) כתבו שניתן רק לצרף אותן לשאר העולים, וחובה שרוב העולים יהיו גברים, וכן פסק **הרמ"א** (ס' רפב, ג). בטעם הדבר נימק **הלבוש**, שאין זה כבוד שבמניין בו יש גברים יעלו רק נשים לתורה.

כבוד הציבור

למרות שמעיקר הדין אשה יכולה לעלות לתורה, חכמים קבעו שאין לעלותן מפני 'כבוד הציבור' (ועיין הערה²). האם בעקבות שינויים במהלך הדורות או הקהילות, ייתכן שאין בכך פגיעה בכבוד, ומותר יהיה לאשה לעלות לכתחילה לתורה? כדי לענות על שאלה זו, יש לפתוח במחלוקת הפוסקים מהו 'כבוד הציבור':

א. מדברי **הבית יוסף** (נג, ו) משמע שיש לפרש את המושג כפשוטו, אין זה כבוד לציבור הגברים שאשה קוראת בתורה בשבילם. משום כך כתב הבית יוסף, שלמרות שהגמרא בחולין (כד ע"ב) ובעקבותיה **הרמב"ם** (תפילה ח, יא) פוסקים שיש למנות לשליח ציבור רק מי שזקנו התמלא מפני כבוד הציבור, אם הציבור מוחל על כבודו - מותר למנות כל מי שהגיע לגיל בר מצווה. ובלשונו:

"כתב הרמב"ם בפרק ח' מהלכות תפלה (ה"א) וזה לשונו, ומי שלא נתמלא זקנו אף על פי שהוא חכם גדול לא יהא שליח ציבור מפני כבוד הציבור, אבל פורס על שמע משיביא שתי שערות אחר י"ג שנה עד כאן דבריו. ולפי זה אם רצו הציבור למחול על כבודם נראה שהרשות בידם

גם **הרב עובדיה יוסף** (יביע אומר או"ח ו, כג) צעד בשיטה זו שאפשר למחול על כבוד הציבור, והביא עוד חיזוק לדבריו מדברי ממספר ראשונים שכתבו, שעל אף שאין להוסיף עולים לתורה בשבת בבית כנסת מפני כבוד הציבור וטרחתו, למרות זאת במקרה בו יש חתן - הציבור מוחל על כבודו, ומאפשר לעלות עולים נוספים לתורה כדי לשמחו.

ב. **הב"ח** (שם) חלק על הבית יוסף וכתב, שאין הכוונה שכבודם של המפללים נפגע בעקבות כך שאשה עולה לתורה והם מתביישים מכך, אלא שכאשר ניגשים לפני הקב"ה צריך להביא ייצוג מכובד, וכאשר קטן מתפלל לפני התיבה אין זה ייצוג מכובד. עוד הוסיף הב"ח, שאם כל ציבור יוכל למחול על כבודו, כל תקנות חז"ל שנתקנו "מפני כבוד הציבור" יהיו חסרי משמעות.

סברא נוספת הביא הב"ח לכך שאי אפשר לשנות מתקנת חכמים שאשה לא תעלה לכבוד התורה היא, שאם חלק מהמקומות ישנו מתקנת חכמים בני ישראל יעשו אגודות - אגודות, דבר שייפגע באחדות עם ישראל. כדברי הב"ח פסקו להלכה **הט"ז** (נג, ב), **העטרת זקנים** (שם) ו**מחצית השקל** (שם). ובלשונו של הב"ח:

"ולפי עניות דעתי נראה, דאף להרמב"ם והרשב"א לא מהני מחילת הציבור. דאין פירוש מפני כבוד הציבור שהוא כנגד כבודם לפני בני אדם שתועיל בו מחילת הציבור, אלא פירושו שאין זה כבוד הציבור שישלחו לפנינו יתעלה מי שאין לו הדרת פנים להליץ על הציבור. ותו (= וגם) אם אתה אומר דרשאין למחול, אם כן לא הועילו בתקנתם כלום דכל צבור יהיו מוחלים³."

להלכה

בנוסף לכך שהרב עובדיה צעד בעקבות הבית יוסף, ופסק שהציבור יכול למחול על כבודו, כך סברו גם מספר פוסקים נוספים וביניהם **המגן אברהם**, **ערוך השולחן והמשנה ברורה**. גם **הפרי חדש** (קמ"ד, ג) צעד בדרך זו ובעקבות כך פסק, שלמרות שבדרך כלל אסור לגלול את ספר התורה מפרשה אחת לאחרת מפני כבוד הציבור, כאשר הציבור מוחל על כבודו - מותר.

סברא נוספת שבגינה יש מקום להתיר להעלות אשה לתורה, יש בפסק השולחן ערוך. שכן בסעיף ג' (ס"ו רנב) כתב **השולחן ערוך**, שקטן ואשה עולים לתורה, אך קבעו חכמים שאשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הציבור. דין זה היה נכון רק בעבר, שהעולה לתורה גם היה קורא, אבל בזמנינו שאין העולה קורא - מותר לאשה לעלות לתורה.

גם מדברי הרמ"א, שהעיר על השולחן ערוך שאין להעלות יותר נשים מגברים לתורה משמע כך. ואם כוונת השולחן ערוך הייתה שאי אפשר להעלות נשים לתורה כלל, מה בא להוסיף הרמ"א? הרי הן לא עולות בין כה וכה. אלא, וודאי שכוונת השולחן ערוך לומר שהן לא יכולות לעלות לתורה ולקרא, אבל סתם לעלות לתורה לברך ולא לקרוא - מותר.

המציאות בפועל

לכאורה, מכיוון שפוסקים רבים סוברים שלכתחילה מותר לציבור למחול על כבודו, ואף השתמשו באפשרות זו מספר פעמים - על פניו ציבור יכול למחול ולתת לאשה לקרוא בתורה. אף על פי כן, נראה שברוב מוחלט של המקומות נמנעו מכך וסברו שעדיין שייך כבוד הציבור במקרה מעין זה, או בגלל שיש הסוברים שהציבור אינו יכול למחול על כבודו (ועיין **באור לציון** ב, ט הערה ה').

כמו כן למרות שהעולה לתורה אינו קורא, בכל זאת הפוסקים כתבו שאין לנשים לעלות לתורה ולברך. כפי שכתב **הרב משה פיינשטיין** (או"ח ה, יב) הסיבה לכך אינה משום שנשים נכנסות לעזרת גברים או בגלל שהגברים שומעים אותה קוראת בתורה ויש בכך קול באשה ערוה, שהרי הגמרא התירה מעיקר הדין לאשה לעלות למניין שבעה, אלא בגלל הרפורמים.

בקהילות הרפורמיות, בנוסף לכך שאין להן מחויבות לגמרא ויש בהן נישואים בין גויים ליהודים כדבר פשוט, אין גם הפרדה בין נשים לגברים. לכן כדי להגדיל את המרחק בין הקהילה הרפורמית לקהילה האורתודוקסית הציבו הפוסקים וביניהם הרב משה פיינשטיין והרב עובדיה מספר סייגים, כאשר אחד מהן הוא שנשים לא יעלו לתורה בנוכחות גברים, למרות שמעיקר הדין מותר.

חג שמח! קח לקרא בשולחן החג, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שעוד אנשים יקראו⁴...

² יש שהבינו שהירושלמי (מגילה ד, ג) המתיר לעבד לעלות לתורה למרות שמעמדו ההלכתי שווה לאשה, חולק על עיקרון הבבלי, ולא חושש לכבוד הציבור. יש שחלקו וסברו שגם הירושלמי מכיר בעיקרון זה, והסיבה שלעבד מותר לעלות כי הוא גבר ויש פחות פגיעה בכבוד הציבור, או שיש פגיעה גם כשעבד עולה לתורה, אך הירושלמי דיבר על העלייה השביעית בלבד, שאינה חשובה כל כך.

³ גישה שלישית בפוסקים להסביר את המושג 'כבוד הציבור' מופיעה בדברי השו"ת **איש מצליח** (ס"ו י') שביאר, שהחשש הוא מהרהורי עבירה. הקושי בגישה זו, שלא משמע כך מהלשון 'כבוד הציבור' (ובאיש מצליח כתב, שהגמרא התנסחה בלישנא מעליא, כלומר בלשון מעולה ונקייה).

⁴ מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com